

Algebra I – II etap

Nierówności

Średnie

Dla liczb dodatnich $a_1, a_2, \dots, a_n$ zachodzi:

$$A \geq G \geq H,$$

gdzie

$$A = \frac{\sum_{i=1}^n a_i}{n}, \quad G = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n a_i}, \quad H = \frac{n}{\sum_{i=1}^n \frac{1}{a_i}}.$$

Definicja 1 (Średnia potęgowa). Dla danego ciągu $a_1, a_2, \dots, a_n$ oraz $t \in \mathbb{R}$, mówimy, że

$$P_t(a_1, a_2, \dots, a_n) = \begin{cases} \left(\frac{\sum_{i=1}^n a_i^t}{n} \right)^{\frac{1}{t}} & t \neq 0 \\ \sqrt[t]{a_1 \cdot a_2 \cdot \dots \cdot a_n} & t = 0 \end{cases}$$

Wówczas mamy, dla $x < y$ nierówność $P_x \leq P_y$.

1.

$$a^3 + b^3 + c^3 \geq \sqrt{8abc}$$

2.

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{4}{c} + \frac{16}{d} \geq \frac{64}{a+b+c+d}$$

3. Udowodnij, że dla dodatnich a, b, c zachodzi

$$\left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} \right) (a+b+x) \geq 9$$

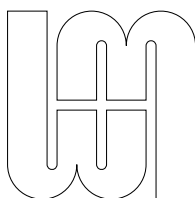
Nierówność Cauchy-Schwarza

Dla liczb rzeczywistych a_i, b_i zachodzi:

$$\left(\sum_{i=1}^n a_i^2 \right) \left(\sum_{i=1}^n b_i^2 \right) \geq \left(\sum_{i=1}^n a_i b_i \right)^2.$$

Dowód. Rozważmy następującą funkcję kwadratową:

$$f(x) = \left(\sum_{i=1}^n a_i^2 \right) x^2 - 2 \left(\sum_{i=1}^n a_i b_i \right) x + \sum_{i=1}^n b_i^2 = \sum_{i=1}^n (a_i x - b_i)^2.$$

Poręba Wielka, 12.01.2025

Autor: Igor Staszekiewicz

Prowadzący: Igor Staszekiewicz

Ponieważ $f(x) \geq 0$ dla dowolnego $x \in \mathbb{R}$, wynika stąd, że wyróżnik wielomianu $f(x)$ jest niedodatni, tj.:

$$\left(\sum_{i=1}^n a_i b_i\right)^2 - \left(\sum_{i=1}^n a_i^2\right) \left(\sum_{i=1}^n b_i^2\right) \leq 0.$$

W ten sposób uzyskujemy upragnioną nierówność. ■

Istnieją również dwie inne odmiany nierówności Cauchy-Schwarza:

- I postać Engel'a. Dla $a_i \in \mathbb{R}$, $b_i > 0$

$$\sum_{i=1}^n \frac{a_i^2}{b_i} \geq \frac{(\sum_{i=1}^n a_i)^2}{\sum_{i=1}^n b_i}.$$

Dowód. Podstawiamy do nierówności Cauchy-Schwarza $\frac{a_i}{\sqrt{b_i}}$ oraz $\sqrt{b_i}$. ■

- II postać Engel'a. Dla $a_i > 0$ oraz $b_i > 0$

$$\sum_{i=1}^n \frac{a_i}{b_i} \geq \frac{(\sum_{i=1}^n a_i)^2}{\sum_{i=1}^n a_i b_i}.$$

Dowód. Podstawiamy do nierówności Cauchy-Schwarza $\sqrt{\frac{a_i}{b_i}}$ oraz $\sqrt{a_i b_i}$. ■

Definicja 2. Ciągi monotoniczne

Dla dwóch ciągów rzeczywistych $A = (a_1, \dots, a_n)$ oraz $B = (b_1, \dots, b_n)$ wartość wyrażenia

$$\sum_{i=1}^n a_i b_i$$

przyjmuje swoje maksimum, gdy ciągi A i B są jednakowo monotoniczne (oba są rosnące lub oba są malejące). Analogicznie, jeśli ciągi są przeciwnie monotoniczne (jeden jest rosnący, a drugi malejący), powyższe wyrażenie przyjmuje minimum.

Dowód. Niech i, j , t. że $i < j$, $a_i < a_j$ oraz $b_i > b_j$. Wówczas chcemy

$$\begin{aligned} a_i \cdot b_i + a_j \cdot b_j &< a_i \cdot b_j + a_j \cdot b_i \\ a_i \cdot (b_i - b_j) &< a_j \cdot (b_i - b_j) \\ a_i &< a_j \end{aligned}$$

Co oczywiście wynika z założeń. Uzyskaliśmy zatem upragnioną nierówność. ■

Poręba Wielka, 12.01.2025

Autor: Igor Staszekiewicz

Prowadzący: Igor Staszekiewicz

1. Uzasadnij, że dla liczb dodatnich a, b zachodzi nierówność

$$\frac{a^3}{b} + \frac{b^3}{a} \geq a^2 + b^2.$$

Czy i dlaczego warunek dodatniości liczb a, b jest potrzebny?

2. Uzasadnij, że dla liczb dodatnich a, b zachodzi nierówność

$$\frac{a}{b} + \frac{b}{a} \geq 2$$

3. Udowodnij, że dla liczb dodatnich a, b, c zachodzi nierówność

$$\frac{a\sqrt{a}}{b+c} + \frac{b\sqrt{b}}{c+a} + \frac{c\sqrt{c}}{a+b} \geq \frac{a\sqrt{a}}{a+b} + \frac{b\sqrt{b}}{b+c} + \frac{c\sqrt{c}}{c+a}$$

4. Udowodnij, że dla liczb dodatnich a, b, c zachodzi nierówność

$$\frac{a\sqrt{a}}{b+c} + \frac{b\sqrt{b}}{c+a} + \frac{c\sqrt{c}}{a+b} \geq \frac{b\sqrt{c}}{b+c} + \frac{c\sqrt{a}}{c+a} + \frac{a\sqrt{b}}{a+b}$$

5. Wykaż tzw. Nierówność Nesbitt'a, czyli dla dodatnich a, b, c

$$\frac{a}{b+c} + \frac{b}{c+a} + \frac{c}{a+b} \geq \frac{3}{2}$$

Wielomiany

Wielomiany są nierozłączną częścią kompendium olimpijskiego, a przede wszystkim są ukryte u podstaw wyższych dziedzin matematyki. Każdy olimpijczyk powinien jak najszybciej oswoić się z ich ideą, jak i również umieć sprawnie operować ich własnościami. Poniżej przedstawiamy najważniejsze definicje i twierdzenia, których zastosowanie napotkacie w wielu zadaniach olimpijskich.

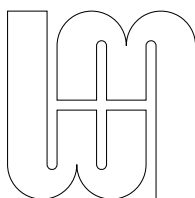
Podstawowe definicje

- Wyrażenie postaci

$$w(X) = a_n X^n + a_{n-1} X^{n-1} + \dots + a_1 X + a_0 = \sum_{k=0}^n a_k X^k$$

nazywamy wielomianem zmiennej X stopnia n , stopień oznaczamy jako $\deg$ (z ang. degree).

- Liczby $a_0, a_1, a_2, \dots, a_n$ nazywamy współczynnikami tego wielomianu.
- Współczynniki a_n oraz a_0 nazywamy odpowiednio współczynnikiem wiodącym i wyrazem wolnym.
- Wielomian o współczynniku wiodącym równym 1 nazywamy unormowanym.

Poręba Wielka, 12.01.2025

Autor: Igor Staszekiewicz

Prowadzący: Igor Staszekiewicz

- Wielomian o wszystkich współczynnikach równych 0 nazywamy wielomianem zerowym, zaś wielomian $w(X) = a_0$ nazywamy wielomianem stałym.
- Zbiór wszystkich wielomianów o współczynnikach rzeczywistych i całkowitych oznaczamy odpowiednio jako $\mathbb{R}[X]$ oraz $\mathbb{Z}[X]$.
- Liczbę α , dla której zachodzi $w(\alpha) = 0$, nazywamy pierwiastkiem wielomianu w .

Ważne twierdzenia

Równość Bézouta. Dla danego wielomianu $w(X) \in \mathbb{R}[X]$ stopnia n oraz $\beta \in \mathbb{R}$ istnieje dokładnie jeden wielomian $h(X) \in \mathbb{R}[X]$, dla którego zachodzi równość

$$w(X) = (X - \beta)h(X) + w(\beta),$$

ponadto $\deg h(X) = n - 1$, a wielomiany w i h mają ten sam współczynnik wiodący.

Wniosek (Twierdzenie Bézouta). Element $\alpha \in \mathbb{R}$ jest pierwiastkiem niezerowego wielomianu $w(X) \in \mathbb{R}[X]$ wtedy i tylko wtedy, gdy istnieje wielomian $h(X) \in \mathbb{R}[X]$, że

$$w(X) = (X - \alpha)h(X),$$

przy czym $\deg h(X) = \deg w(X) - 1$.

Dzielenie z resztą. Dla danych wielomianów $a(X), b(X) \in \mathbb{R}[X]$, gdzie $b \neq 0$, istnieją jednoznacznie wyznaczone wielomiany $q(X)$ i $r(X)$, takie że

$$a(X) = q(X)b(X) + r(X), \quad \text{gdzie } \deg r(X) < \deg b(X).$$

Twierdzenie Lagrange'a. Wielomian stopnia $n - 1$ o współczynnikach z $\mathbb{R}$ ma co najwyżej n pierwiastków w $\mathbb{R}$.

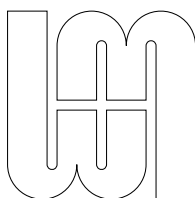
Twierdzenie o jednoznaczności. Istnieje dokładnie jeden wielomian z $\mathbb{R}[X]$ stopnia n , przechodzący przez dane $n + 1$ punktów.

Wzory Viete'a. Wielomian

$$w(X) = a_n X^n + a_{n-1} X^{n-1} + \dots + a_1 X + a_0 \quad (a_n \neq 0),$$

mogący mieć n pierwiastków $x_1, x_2, \dots, x_n$, można przedstawić w postaci

$$w(X) = a_n (X - x_1)(X - x_2) \dots (X - x_n).$$

Równania funkcyjne

Zadania tego pokroju wymagają od nas, żebyśmy określili wszystkie funkcje spełniające podane równanie.

Takimi zadaniami są na przykład

Przykład 1.

$$f(x+y) = f(f(x)) + y$$

Przykład 2.

$$f(x+y)^2 = f(x)^2 + f(y)^2$$

Przykład 3.

$$f(f(x) + y) = 2x + f(f(y) - x)$$

jest spełnione tylko przez funkcję $f(x) = x + c$.

Oznaczenia

- Jeśli funkcja przyjmuje elementy ze zbioru A i zwraca elementy ze zbioru B , oznaczamy ten fakt jako $f : A \rightarrow B$. Zbiór A nazywamy *dziedzina*, a zbiór B *przeciwdziedzina*.

- Jeśli $f(x)$ spełnia implikację

$$x \neq y \Rightarrow f(x) \neq f(y)$$

mówimy wówczas, że f jest *różnowartościowa* (ew. f jest *iniekcją*).

- Jeśli $f : A \rightarrow B$ spełnia

$$\forall b \in B \exists a \in A : f(a) = b$$

mówimy wówczas, że f jest *na* (ew. f jest *surjekcją*).

- Jeśli f jest jednoznacznie różnowartościowa i "na", wówczas mówimy że f jest *bijekcją*.
- Jeśli dla danej $f : A \rightarrow B$ istnieje $f^{-1} : B \rightarrow A$, że $f^{-1}(f(x)) = x$. Taka funkcja istnieje wtedy i tylko wtedy gdy funkcja f jest bijekcją.
- Jeśli mamy funkcję $f : A \rightarrow B$ oraz $g : B \rightarrow C$ to funkcję $(g \circ f) : A \rightarrow C$ zadaną wzorem $(g \circ f)(x) = g(f(x))$ nazywamy *złożeniem* g i f .

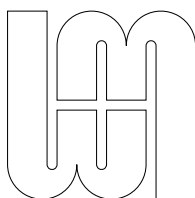
Klasyczne tricki

Nigdy nie ma odpowiedzi na wszystkie pytania. natomiast czasami bywają odpowiedzi na pytania, które są zadane.

Tutaj mamy kilka dobrych strategii na podejście do równań funkcyjnych.

- Stosowanie podstawień pod pewne wartości. Najczęściej $x = 0$ lub $x = 1$, ew. inne kombinacje jeśli mamy więcej zmiennych. Daje pewne własności funkcji z którymi można więcej działać.

Poręba Wielka, 12.01.2025

Autor: Igor Staszekiewicz

Prowadzący: Igor Staszekiewicz

- Stosowanie podstawień pod inne wartości. Takie podstawienia to często $x' = \frac{1}{x}$, $x' = -x$, $x' = k \cdot x$
- Jeśli mamy wiele zmiennych, możemy określić na nie jakieś relacje jak choćby $y = x$, $y = f(x)$, $y = -x$, $y = \frac{1}{x}$
- Niekiedy warto też przyjrzeć się wielokrotnym złożeniom funkcji samej ze sobą.
- Jeśli mamy dziedzinę liczb naturalnych lub inne podstawy, należy rozważyć indukcję.

Zadania

1. Uzasadnij, że jeżeli $a_1 \leq a_2 \leq \dots \leq a_n$ oraz $b_1 \leq b_2 \leq \dots \leq b_n$, to

$$n \cdot (a_1 b_1 + a_2 b_2 + \dots + a_n b_n) > (a_1 + a_2 + \dots + a_n) \cdot (b_1 + b_2 + \dots + b_n)$$

Użyj tej nierówności, by udowodnić nierówność pomiędzy średnią arytmetyczną i kwadratową, ale uważaj na założenia.

2. Uzasadnij, że dla dowolnych liczb dodatnich a, b zachodzi

$$2a^2b^2 \leq a^3b + b^3a \leq a^4 + b^4.$$

3. a, b, c są dodatnie. Wykaż

$$\frac{a}{b} + \frac{b}{c} + \frac{c}{a} \leq \frac{a^2}{b^2} + \frac{b^2}{c^2} + \frac{c^2}{a^2}$$

4. Uzasadnij, że dla dowolnych liczb dodatnich a, b, c, d zachodzi

$$a^2b + b^2c + c^2d + d^2a \leq a^3 + b^3 + c^3 + d^3.$$

5. Niech w trójkącie ABC liczby h_a, h_b, h_c oznaczają długości wysokości opuszczonych na boki długości a, b, c odpowiednio. Uzasadnij, że:

$$(a + b + c)(h_a + h_b + h_c) > 18P_{ABC}.$$

6. a, b, c są liczbami dodatnimi. Wykaż, że

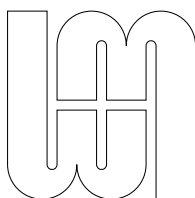
$$\sqrt{ab^2(b+c)} + \sqrt{bc^2(c+a)} + \sqrt{ca^2(a+b)} \leq \frac{1}{2} \sqrt{(a+b+c)^4 - (a^2+b^2+c^2)^2}$$

7.

$$\frac{a+b}{c} + \frac{b+c}{a} + \frac{a+c}{b} \geq 4 \left(\frac{a}{b+c} + \frac{b}{a+c} + \frac{c}{a+b} \right)$$

8. Dla $(a_1, a_2, \dots, a_n)$ zachodzi $a_1 a_2 \dots a_n = 1$, udowodnij:

$$(a_1 + 1)(a_2 + 1) \dots (a_n + 1) \geq 2^n$$

Poręba Wielka, 12.01.2025

Autor: Igor Staszekiewicz

Prowadzący: Igor Staszekiewicz

9. Wiedząc, że

$$\begin{cases} x + y + z = 2 \\ x^2 + y^2 + z^2 = 14 \\ x^3 + y^3 + z^3 = 20 \end{cases}$$

wyznacz $x^4 + y^4 + z^4$

10. Niech wielomian $w(x)$ będzie n -tego stopnia, oraz dla wszystkich całkowitych k spełniających $0 \leq k \leq n$

$$w(k) = 2^{k+1}$$

Podaj wartość $w(n+1)$

11. Niech $w(x) \in \mathbb{Z}[x]$ będzie unormowany oraz dla $q \in \mathbb{Q}$ zachodzi $w(q) = 0$. Wykaż, że q jest całkowite.

12. Wykaż, że dla bijekcji f zachodzi $(f^{-1})^{-1} = f$.

13. Dana jest f ciągła, że $f(1000) = 999$ oraz $f(x) \cdot f(f(x)) = 1$. Znajdź $f(500)$.

14. Wyznaczyć wszystkie funkcje $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, że

$$f(x)f(y) - xy = f(x) + f(y) - 1$$